

Linnéuniversitetet

Kalmar Växjö

Kandidatuppsats i musikvetenskap

Vaggvisan

Användning, funktion och repertoar

Författare: Caroline Sellgren
Handledare: Karin Larsson Eriksson
Examinator: Karin Hallgren
Termin: VT15
Ämne: Musikvetenskap
Nivå: C-nivå
Kurskod: MUC203

Abstract

Svensk titel: *Vaggvisan: Användning, funktion och repertoar*

Engelsk titel: *Lullabies: Use, function and repertoire*

I denna uppsats granskas hur nattande av barn går till. Studiens huvudfokus ligger på vad en vaggvisa är, att kategorisera vaggviserepertoaren samt hur vaggvisan kan användas. Det kan handla om vad som påverkar vår trädning och vilka olika funktioner vaggvisan kan ha. Studien består av tre stycken parintervjuer. Resultatet visar på att samtliga informanter har en vaggviserepertoar som de kan använda. Det är lite olika hur ofta repertoaren används och vilken nattningsmetod man använder kan vara avgörande för hur mycket som sjungs vid nattningen.

Svenska sökord: vaggvisa, användning, funktion, repertoar

Engelska sökord: lullaby, use, function, repertoire

Tack

Karin Larsson Eriksson för den otroligt fantastiska hjälp jag fått av dig. Utan den skulle uppsatsen åkt tillbaka till en låda och för alltid blivit ofärdig.

Tobias Pettersson och Boel Lindberg för att ni trodde på min idé, fick mig på rätt spår och gav mig fantastisk handledning.

Sandra Trehub och Björn Merker för att ni tipsade om litteratur.

Mina informanter för att ni ställde upp och svarade på mina många frågor.

Maria Andersson, Janet Smith och Lillemor Jannesson för att jag fått bolla idéer och för er korrektur.

Mamma och Pappa, Mikke, Vide, Ale och Lynge för att ni gett mig inspiration, tid och möjligheter.

Innehåll

1	Inledning	5
1.1	Problemområde, syfte och frågeställningar	5
1.2	Vaggvisan som begrepp	6
1.3	Tidigare forskning	7
1.4	Metod och material	8
1.4.1	Forskningens genomförande	9
1.4.2	För- och nackdelar – metodkritik	10
2	Teoretisk förankring	12
2.1	Vertikal och horisontell tradering	12
2.2	Vaggvisan - Användning och funktion	13
3	Studie	16
3.1	Nattningsmetoder	16
3.2	Vaggvisebruk	16
3.2.1	Vaggviserepertoar	16
3.2.2	Vaggvisans beståndsdelar	17
3.2.3	Informanternas vaggvisetradition	17
3.2.4	Kategorisering av repertoaren	18
4	Slutdiskussion	20
4.1	Platskänsla	20
4.2	Repertoartillgång	20
4.3	”Vaggvisa” som begrepp	21
4.4	Om studien	21
5	Sammanfattning	23
5.1	Vidare forskning	23
6	Käll- och litteraturförteckning	25
6.1	Otryckta källor	25
6.1.1	Intervjuer	25
6.2	Tryckta källor	25
6.2.1	Fonogram	25
6.3	Elektroniska källor	25
6.3.1	Internet	25
6.4	Litteratur	25
7	Bilagor	29
7.1	Bilaga 1 - Intervjufrågor	29

1 Inledning

1.1 Problemområde, syfte och frågeställningar

När jag fick mitt första barn, hade jag turen att få en son som ofta skrek. Att få sonen att somna var nästan alltid svårt, eftersom han ville vara vakna när vi föräldrar var vakna. Det kändes som om han var rädd att missa någonting som hände. För att han skulle få ro började jag spontant sjunga för honom. Jag sjöng den ena vaggvisan efter den andra. Nattandet blev en spännande utmaning för mig genom att försöka komma på flera sånger att fylla min repertoar med. När jag sjöng fick sonen ro och varvade lyssnande ner. Låtordningen blev givetvis varierande och en sak som jag reagerade på var att "Vem kan segla" alltid gjorde honom ledsen på nytt. Det spelade ingen roll när eller hur jag sjöng den, tårarna rullade ner för hans kinder tills jag bytte sång, då blev det lugnt och tyst igen. Jag lär nog inte få svar på varför min son blev rörd av just denna enda sång (skulle möjligen vara ett uppslag för vidare forskning). Vaggvisorna och dess lugnande verkan tog i alla fall mycket av min tankeverksamhet under flera år och gör det fortfarande.

Som förstföderska fick jag massvis med information i form av broschyrer, föräldratidningar, böcker etc. Jag fick många sångböcker och böcker med ramsor och visor. Min subjektiva upplevelse var att endast några få innehöll vaggvisor. Tyngdvikten låg istället på andra barnsånger som var för barnens vakentid. Jag ville fylla på min repertoar och fick leta efter nya vaggvisor. "Byssan lull", "Sov du lilla videung", "Ro ro barnet", "Trollmors vaggång" och några till hittade jag överallt, men en större bredd var svårfunnen. Jag funderade på om mina vänner och bekanta kunde några visor som jag inte kände till och försökte tjuvlyssna när de nattade sina barn. Men de sjöng aldrig och då väcktes en helt annan tanke: sjunger inte dagens föräldrar för att få barnen att somna? Jag hörde dem sjunga och läsa ramsor när barnen var vakna men när de skulle sova gjorde de troligen helt annorlunda än jag. Så vaknade mitt intresse för användning av just den musik som sjungs och spelas för att få barn till ro och sömn.

Jag tycker att musik som används vid nattande av barn lever lite dolt och den har fått relativt lite vetenskaplig uppmärksamhet. Kanske beror detta på att det huvudsakligen är/har varit kvinnor som använt den typen av musik och att den framförs i sammanhang där situationen är väldigt lågmäld samt privat.¹

Musikvetnologen Dan Lundberg skriver:

Musik kan betraktas som ett "nyckelhål" – en studerbar zon i en kulturell diskurs där mycket annat är svåråtkomligt. För musikvetnologen är det en fördel att studieobjektet – musiken – oftast inte anses vara något man vill hålla för sig själv.²

Kanske är vaggvisorna ett "nyckelhål i nyckelhålet" eftersom den musiken lever lite i skymundan men kan ha mycket att berätta om man får chansen att lyssna.

Genom att titta på funktion och användning av musik kan vi få fakta om hur strömningar i samhället går och framförallt hur människorna ser på pedagogik, fostran, sagoberättande, barnkultur etc – vilket kan bidra till en nutidsbeskrivande bild. Musik vid barnets nattande är möjligen i "den ständiga polarisering

¹Price & Trehub, 2010, s. 2

²Lundberg & Ternhag, 2002, s. 28

som pågår i kulturlivet”. Processen mellan kulturarv och modernisering, fin-kultur och populärkultur. Vaggvisor kan röra sig inom olika kulturella sfärer och tillhöra såväl tradition som populärkultur.³ När exempelvis artisten Carola Häggkvist ger ut en cd med vaggvisor går den delvis från kulturarv till modernisering.⁴ Vaggvisor är en vardagsvara där sången och ibland texten anpassas efter situationen och det insomnande barnet.

Då jag började skriva denna uppsats föreställde jag mig att många föräldrar använder cd-musik eller något annat medium för att få barnen att somna. Idag har vi tillgång till diverse medium som presenterar andra repertoarer än vi tidigare hade möjlighet att vara i kontakt med. Historiskt sett var människan mer bunden till den vertikala traderingen⁵. Nu kan man slå på teven och lära vaggvisor från exempelvis en film om Ronja Rövardotter, eller hitta nyblivna föräldrars favoritvisor i ett diskussionsforum på internet, söka vaggvisor på YouTube eller liknande.

Vaggvisornas värld verkar komplex och därför vill jag undersöka hur den ser ut. Syftet med studien är att studera på vilket sätt musik används för att få barn att somna. Det vill jag göra genom att besvara följande frågeställningar:

- Vilka användningsområden har musiken och vilka funktioner uppfyller den?
- Vilka sånger finns i repertoaren och hur har dessa visor hamnat i denna repertoar?

1.2 Vaggvisan som begrepp

Musik som sjungs för spädbarn kan kallas för *infant-directed songs*. I artikeln ”Examining infants’ preferences for tempo in lullabies and playsongs” delar författarna in infant-directed songs i kategorierna *lullabies* och *playsongs*.⁶

Musiknologen Velle Espelands beskriver vaggvisan på följande sätt:

Vi tenkjer oss oftast voggevisa som ei lita kort strofe, men når ein sit og skal roe eit lite barn, oppdagar ein att songen ikke kan vera kort og avslutta. Det er heller slik at songen må vara ved, utan avbrekk til ungen søv. Særleg i den fasen da augo held på å gli att er viktig at songen er einsformig og vedvarande. Difor er det vel rettere å seia at voggesongen er en endelaus song.⁷

Velle Espeland betonar vaggvisans oavslutande sångsätt och bland annat det beskriver också musikpsykologen Sandra Trehub et al. på följande sätt:

The principal perceptual distinction between a lullaby and non-lullaby, aside from its text and tempo, is the structural simplicity or repetitiveness of the former.⁸

³Lundberg & Ternhag, 2002, s.34f

⁴Häggkvist, 2001

⁵Vertikal tradering betyder: överföring från en generation till nästa.

⁶Conrad et al., 2011, s. 168

⁷Espelands, 1979, s. 72

⁸Trehub et al. 1997, s. 385

Oavsett forskares bakgrund beskrivs vaggvisans karaktäristika som musik i lugnt och långsamt tempo, mjukt sångsätt, litet tonalt omfång, med upprepande meloditema, fraser och motiv.⁹

1.3 Tidigare forskning

Inom musikvetenskapens olika perspektiv finns olika sätt att se på vaggvisan. Nedan följer en presentation av de studier som gjorts inom området.

Det finns indikationer på att vaggvisan börjar ta mark inom vetenskapen. Då ligger ofta fokus på en rent terapeutisk vinning. Musikterapeutiska och musikpsykologiska studier visar att vaggvisor kan hjälpa mödrar i förlossningssmärter. Med hjälp av sång genom graviditet, förlossning och som nybliven förälder skapas trygghet. Vaggvisorna lugnar både moder och ett stressat barn.¹⁰ För tidigt födda barn uppvisar färre tecken på stress vid vaggvisesång jämfört med tystnad exempelvis då det görs blodprovstagningar och eftersom barnens viktuppgång dessutom verkar ha samband med sången, förkortas möjligen också sjukhusvistelsen.¹¹ En av de mest framstående musikpsykologer inom ämnet är Sandra Trehub. Hon har under flera år studerat hur vaggvisor påverkar barn, vad som är karaktäristiskt för sång till det insomnande barnet, hur sång påverkar barn på ett annat sätt än tal och så vidare.¹²

I den musiksociologiska studien ”Social and cultural motifs in Canadian Ukrainian lullabies” ges en bild av vårt samhälle. Vistexterna kan beskriva både hur en mamma ser på sig själv och sin omgivning. Musiksociologen Klymasz beskriver bland annat ukrainska vaggvisor från Canada, hur dessa visor berättar om mödrar som slits mellan sitt uppdrag i hemmet och deras egna behov. Men sångerna beskriver också förtryck, kvinnomisshandel och uppmaning till barnet att bryta destruktiva mönster.¹³

De musikpedagogiska studierna jag tagit del av handlar oftast om hur vaggvisan kan stimulera inlärning och kreativitet. Det kan handla om ifall elever har preferenser för att framföra vaggvisor. Är framförandet på annat sätt än andra visor? Vaggvisor kan också berätta om ett interkulturellt perspektiv och hur vaggvisan är en del av barns musikaliska utveckling.¹⁴

Huvudsakligen har musiketnologins vaggvisestudier kretsat kring användning och repertoar. Framförallt har studierna satts i ett historiskt perspektiv. Bess Lomax Hawes och hennes bror Alan Lomax samlade in otroliga mängder musik och fick till på köpet en hel del vaggvisor. Med deras arbete vet vi idag en del om den repertoar som då fanns inom vaggvisområdet i USA. Lomax Hawes problematiserar vaggvisan som genre, tittar på sånger som innehåller texter som absolut inte vänder sig till barn eller rofylld sömn. Lomax Hawes lyfter således fram reflektioner kring hur vaggvisan används och vilka sånger som kan fungera som vaggvisor.¹⁵

Musiketnologen Velle Espeland beskriver olika begrepp inom vaggvisan. Han skriver om dess intima situation och att det är en levande kultur som används

⁹Lundberg & Ternhag, 2005, s. 69

¹⁰Carolan et al., 2012; Eulau, 2007; Baker & Mackinlay, 2006

¹¹Bjørkvold, 1991, sid. 22f; Eulau, 2007; Hugoson, 2013

¹²Nakata & Trehub 2002; Trainor & Trehub, 1998; Price & Trehub, 2010; Morton & Trehub, 2007; Trehub 2010; Corbeil et al., 2013

¹³Klymasz, 1968

¹⁴Baker 1980; Davis 2005; Young 2008

¹⁵Lomax Hawes 1974

för att få spädbarn att somna. Han beskriver godnattsånger, svävning¹⁶, användning, tradering, sångsätt och repertoar. Espeland har också tittat på traderingen mellan generationer och på hur man med olika rofulla ljud kan få barn att somna. I Espelands studier berättar han om sångenrens karaktäristika, han resonerar kring varför få vet hur stor användningen är, beskriver repertoarens förändring genom tid etc.¹⁷ Bland musiketnologer finns en strävan att bevara vaggvisorna till kommande generationer. Man lyfter ofta fram vikten av att inte bryta traditionerna av de gamla sångerna med gamla melodier och texter.¹⁸ Olika kulturer skildras och hur vaggvisor förändrats mellan inspelningar vid olika tider.¹⁹

Espelands studier är de som är mest lika min.²⁰ Genom ett musiketnologiskt utgångsläge tittar jag på dagens repertoar utifrån de metoder föräldrar använder för att natta sina barn. Förekomsten av färskta etnologiska studier inom det område jag valt att titta på är, som jag förstår, relativt begränsat.

1.4 Metod och material

Mitt empiriska material bygger på ett litet antal kvalitativa intervjuer, bestående av tre föräldrapar. Jag ville få en inblick i hur musik används för att få barn att somna och de kvalitativa intervjuerna gjordes i en semistrukturerad form och med en öppen ton för att få informanterna att säga sin åsikt. Med semistrukturerad menar jag att samtliga intervjuer innehöll samma frågor och att dessa frågor är utformade på ett sätt så att informanterna ges möjlighet att tycka till och resonera. I stort hade intervjuerna upplägget som en djupintervju och var som ett djupt samtal utifrån de frågor jag ställde.²¹

Mitt uppsatsarbete började 2006 och då gjordes också de intervjuer som senare här i texten analyseras. Det ursprungliga intervjumaterialet innehöll information som rörde olika fokusområden. Flera av dessa områden är idag irrelevanta eftersom mina frågeställningar i uppsatsen är lite annorlunda än vid starten av arbetet. Social bakgrund och utbildning hos informanterna är exempel på sådan irrelevant data.²² Frågor som rör nattande av barn, vaggvisor i allmänhet och repertoar är de delar som används här.

När det gäller studier av en enskild persons repertoar så behöver det betonas att en heltäckande bild är oerhört svår att få. Forskaren har en repertoar, informanten en annan och vid deras gemensamma möte (möten) presenteras en tredje. Den så kallade repertoarbilden återger således ett visst tillfälle, där informanten dessutom i stunden plockar fram sin repertoar ur minnet, eventuella anteckningar och noter. Tveklöst är det därför en begränsad del av repertoaren som forskaren får med sig tillbaka att analysera.²³

Med repertoarbildens begränsningar i beräkningen hjälper intervjuerna ändå till att placera nattandets musik i ”kulturlivets spänningsfält”, där kulturarv sätts i förhållande till modernisering.²⁴ Förutom det nämnda spänningsfältet

¹⁶Svävning betyder: lugn visa utan text.

¹⁷Espeland 1979; 1982; 1996

¹⁸Ling 1989; Danielsson & Ramsten 1995; Lundberg & Ternhag 1996; Persson 1995

¹⁹List 1987; Mackinlay 2008; Doubleday 2011

²⁰Espeland, 1979; 1982

²¹Ahrne & Eriksson-Zetterquist, 2011, s. 40ff

²²Se Bilaga 1 (Intervjufrågor)

²³Ternhag, 1992, s. 199

²⁴Lundberg & Ternhag, 2002, s. 34f

finns också andra aspekter av att beskriva vår samtid. Samtiden är egentligen historia redan när intervjuerna avslutas och själva tolkningen och bearbetningen av materialet börjats på.²⁵

1.4.1 Forskningens genomförande

Min studie rör sig inom den forskningstradition som musiketnologen Gunnar Ternhag beskriver som ”inriktningar på det nära”.²⁶ Med det nära menar man den musik som finns i vår närhet rent geografiskt och kulturellt. För mig är det lite exotiskt att se det exotiska i det nära istället för i det som är fjärran - i en annan kultur. Givetvis är det också intressant att göra paralleller däremellan eftersom vaggvisor är något som finns i alla kulturtraditioner. Men sådana paralleller får sparas till framtida forskning.

Den målgrupp som på bästa sätt kan beskriva hur de får sina barn att somna är föräldrar. Därigenom blev föräldrar en given grupp att studera i min studie. Förhoppningsvis är föräldrar också de som vill läsa mitt arbete. Tiden för mitt fältarbete var 2006 men en del av litteraturen är färskare och bidrar till en tydligare samtidsskildring.

Detta arbete är nära mig på flera plan bland annat geografiskt och åldersmässigt. Uppsatsarbetet började som de flesta andra med en problemformulering. Jag planerade arbetet och gjorde en avgränsning. Därefter började själva fältarbetet, vilket bestod av intervjuer. Informanterna i studien tillhör min egen generation och är födda 1960-1980. De ingår i min bekansningskrets och den etablerade relationen har troligt bidragit till stor öppenhet. Med varje par har det gjorts en ”djupintervju”. Intervjuerna spelades in på MiniDisc och transkriberades i dator och sammanställdes sedan. Två av intervjuerna kompletterades via telefon. Första intervjun utfördes den 30 mars, den andra den 10 april och den sista den 20 maj 2006. Tillägg till intervju 1 och 2 gjordes per telefon den 12 och 13 juni samma år.

Första intervjun utfördes i mitt hem, de övriga i informanternas egna bostäder. Längden på intervjuerna är 30-60 minuter. Som jag tidigare berättade har frågorna en öppen ton där mer utförliga svar kan ges. Några av frågorna har kompletterande ja/nej-alternativ.²⁷ Informationen behandlas med stor respekt utifrån etiska riktlinjer. Därför används fingerade namn på informanterna.²⁸ Vid intervjutillfällena gjorde jag några sparsamma anteckningar. Mitt huvudfokus var att hålla min lyhörddhet i centrum. I och med att jag gjorde inspelningar fick jag sedan tillfälle att ta hand om antecknandet. Att transkribera intervjuerna och sedan få en överblick över hur paren svarat fråga för fråga blev mitt sätt att systematisera det hela. Därefter startade min tolkning av materialet och att sätta det i förhållande till de litterära källor jag tagit del av. I det skedet fick min uppsats vila och när jag 2014 återupptog arbetet så gjorde jag en ny avgränsning. Uppsatsen gick på nytt in i planeringsfasen och har sedan omarbetats till dagens format. Efter avgränsningen, som handlar om nattande av barn samt vaggviserepertoar, så sökte jag litteratur inom området på nytt och fann både nyare samt andra studier än jag tidigare hittat. Därefter reflekterades,

²⁵Lundberg & Ternhag, 2002 s. 77ff

²⁶Lundberg & Ternhag, 2002, s. 17

²⁷Se Bilaga 1 (Intervjufrågor)

²⁸Vetenskapsrådet, 2002

systematiserades och analyserades materialet.²⁹

1.4.2 För- och nackdelar – metodkritik

I fältarbetet skapas lätt en asymmetrisk relation mellan forskare och informant. Önskan om att skapa en symmetrisk relation till sina informanter är någonting eftersträvt.³⁰ Det finns givetvis många olika sätt att nå den symmetrin men jag valde att vara ensam i en intervju med två informanter. I stort är en intervju med ett par som en ”personlig intervju” men eftersom det är ytterligare en person så betraktas den som en ”gruppintervju”. Att ha sin partner närvarande vid en intervju kan antingen vara positiv eller negativ. Det kan vara hämmande att besvara frågor när ens make/maka sitter bredvid, men det kan också kännas som ett stöd vilket möjliggör ett djupare samtal. Enligt Martyn Denscombe, professor i social forskning, så tenderar män att hamna i centrum i gruppdiskussioner.³¹ Eftersom jag var medveten om de nackdelar som finns så styrdes samtalet så att alla informanter fick dela med sig av sina tankar. Med den strukturen gick jag runt vissa hinder och bidrog förhoppningsvis till en symmetrisk relation.

En av mina farhågor före intervjuerna var att den informant jag hade närmst relation till också skulle besvara frågorna på ett för mig mer tillfredställande sätt än vad exempelvis partnern skulle göra. Så blev det definitivt inte i verkligheten. Både män och kvinnor var delaktiga i samtalen och delade med sig av sina synpunkter, åsikter och teorier oavsett hur väl de kände mig privat. De kändes alla trygga och avslappnade i våra samtal.

De argument som för mig väger tyngst som motiv för parintervjuer beskrivs på följande sätt i *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*:

Gruppintervjuer har flera fördelar framför individuella intervjuer. Framför allt hjälper de till att avslöja konsensusuppfattningar; de kan ge fylligare svar genom att tillåta deltagarna att bemöta varandras synpunkter; de kan användas för att verifiera slutsatser från data som har samlats in med hjälp av andra metoder; och de kan öka svarens tillförlitlighet.³²

De fördelar som här varit viktigast är alltså att parintervjuerna bidragit till öppenhet, utmynnat i fylliga svar och skapat symmetrisk relation mellan mig och mina informanter.

Ett annat hinder för undersökningen handlar om tillgänglighet, för även om det verkar vara så att många föräldrar använder musik då barnen ska somna så är det inte helt lätt att studera den. I och med att nattandet är lite dolt för omvärlden så försvåras undersökandet en del. Är mina svar tillförlitliga eller sker vaggvisesång på ett alltför omedvetet plan för att jag ska få tillräcklig repertoarbild och förstå de funktioner som finns? Förhoppningsvis kan öppenhet hos föräldrarna jag intervjuar skildra verkligheten och lyfta fram nattandet till medvetenhet.

²⁹Lundberg & Ternhag, 2002s. 44ff

³⁰Lundberg & Ternhag, 2002 s. 40ff

³¹Denscombe, 2000, s. 137

³²Denscombe, 2000, s. 136f

Min studie är väldigt liten (endast tre parintervjuer) och är då mina svar tillförlitliga för att beskriva hur musikbruket verkligen ser ut vid nattandet av barn? Jag hoppas att de djupa svaren jag fått berättar om verkligheten, men det bästa skulle vara att göra en större studie och kanske komplettera med enkäter som metod för en större svarskvantitet. För att begränsa mig i tid valde jag trots allt att hålla mig till dessa ovannämnda parintervjuer.

Det är svårt att prata om vaggvisor och även inkludera annan musik som används vid nattande. Mitt mål var att ha en öppenhet för exempelvis cd-musik, instrumentalmusik etc, men ganska snart hamnade jag i ett resonemang kring sjungen musik. All musik som framförs vid nattande är ju egentligen ett slags vaggvisa oavsett om det är livemusik eller inspelningar. När jag använder begreppet vaggvisa relaterar de flesta personer till en viss bestämd genre och detta gör resonemanget något komplext.

2 Teoretisk förankring

Nedan följer nu min teoretiska förankring kopplat till de studier jag sedan presenterar.

2.1 Vertikal och horisontell trädning

Inom kulturvetenskapen används begreppet trädning, med det menas överföring av kunskaper. Vaggvisor är ett exempel på en genre som trädas. Hela människans uppväxt är en enda lång trädningprocess där hon både är tagare och givare. Kunskapsöverföringen sker både *vertikalt* och *horisontellt*. Den *vertikala* trädningen sker oftast mellan generationer, vanligast från en äldre person till en yngre. *Horisontell* trädning innebär kunskapsöverföring mellan människor som tillhör samma generation.³³ Vanligtvis överförs vaggvisor vertikalt men det händer även att trädningen sker horisontellt. Kanske var den horisontella överföringen vanligare förr än idag? Sången ””Vyssa, lulla litet barn” har ord som antyder en förr ganska vanlig situation: ett äldre syskon vaggas det minsta barnet till sömns och vill ha en kaka för besväret.”³⁴

Vyssa, lulla litet barn,
för en liten kaka!
Vyssa, lulla litet barn,
för en liten kaka!
Kan jag ingen kaka få,
skall jag låta vaggan stå,
låta barnet gråta!³⁵

Ett exempel på en vaggvisotext som berättar om vertikal trädning är ”Ro, ro barnet”:

Ro, ro, gunga,
mamma (alt. pappa) slutar att sjunga.
Ro, ro, lilla vän,
mamma (alt. pappa) kommer nog snart igen.³⁶

Just strofen som berättar att föräldern sjunger för sitt barn öppnar för att barnet så småningom lär sig sången.³⁷

Espeland diskuterar med andra ord både horisontell (barnens sång) och vertikal trädning (föräldrarnas sång):

Children’s songs can also be divided into two categories. The first of these is genuine children’s songs, which are what children sing and learn from one another when playing among themselves. The second is what we might call parents’ songs, that is songs which parents or other adults sing for young children.³⁸

³³Lundberg & Ternhag, 2005, s. 55

³⁴Hallin et al., 1985, s. 303

³⁵Hallin et al., 1985, s. 230

³⁶Björk-Franzén, 1995, s. 30

³⁷Björk-Franzén, 1995, s. 30

³⁸Espeland, 1996, s. 2f

I traderingen finns ytterligare en aspekt värd att nämna, nämligen en utveckling genom omvandling. Denna förändring sker inom all trädning oavsett om trädningen sker vertikalt, horisontellt, inom sagoberättande, dans, musik, teknik eller andra områden. Mats Nilsson beskriver detta inom dansen på följande sätt:

Dans är ett kulturellt uttryck och en tradition. Den är en kulturell form, en social akt som under lång tid överförs mellan generationer, en process som också innefattar förändring.³⁹

Om någon lär sig en visa av sina föräldrar och sjunger den för sina barn så förändras sången. Förändringar kan givetvis också finnas mellan en gång och en annan. Tid är således en del av sångers trädning. Allt är föränderligt och det är lätt att glömma i en studie.⁴⁰

De barn som vaggvisorna sjungs för, lär sig kanske inte sångerna eftersom de är för små för att uppfatta dem så att de kan föra visorna vidare. Däremot är det enligt Velle Espeland rimligt att äldre syskon lär sig en repertoar att föra vidare till kommande generationer.⁴¹

Vaggvisor är en vardagsvara och man anpassar sången efter situationen och barnet man ska söva. Tack vare denna anpassning har flera olika melodi- och textvarianter uppstått bland vaggvisorna. Många visor har levt helt i den muntliga traditionen. Texterna är ofta korta och har inte behövt skrivas ner.⁴²

Traditionsbärarna kan antingen vara passiva eller aktiva. De aktiva traditionsbärarna är de som själva lärt sig sånger, sjungit och fört dem vidare. Passiva bärare beskriver något de hört men inte själva utövat. Exempel kan vara att de minns sånger som någon nu avliden sjungit för dem.⁴³

2.2 Vaggvisan - Användning och funktion

Det finns enligt Merriam två olika sätt att analysera musik: på ett ytligt plan och på ett djupare. När man betraktar musiken på ett ytligt plan handlar det om begreppet användning, på det djupare är det snarare begreppet funktion man menar. I svenskan är orden användning och funktion inte ultimata eftersom de båda är begrepp som används i vardagstal och som dessutom är näst intill identiska i betydelsen. Tyvärr saknas det enligt musiketnologerna Dan Lundberg och Gunnar Ternhag bättre ord, så användning och funktion är det som nyttjas ändå.⁴⁴

Hur musik används – på egen hand eller i samband med andra uttryck – är oftast lätt att iaktta. Musikens användning är också ofta uppenbar för den som sjunger eller spelar. Musik kan exempelvis användas till dans, för att söva barn eller för att roa en grupp åhörare. Funktionen, däremot, är något forskaren tolkar som en djupare avsikt med ett visst musiktillfälle. Denna underliggande nivå är utövare och åhörare i regel omedvetna om.⁴⁵

³⁹Nilsson, 1998, s. 36

⁴⁰Lundberg & Ternhag, 2002, s. 39

⁴¹Espeland, 1996, s. 3

⁴²Danielson & Ramsten, 1995, s. 7

⁴³Arvidsson, 1999, s. 180f

⁴⁴Lundberg & Ternhag, 2002, s. 150

⁴⁵Lundberg & Ternhag, 2002, s. 150

Musikens huvudfunktion kan vara att utlösa och uttrycka känslor. Det finns musik som sprider exempelvis lugn, rofylldhet, nostalgi, men en låt kan också skapa religiösa känslor, solidaritet och patriotism.⁴⁶ Att förmedla ett budskap kan vara mer eller mindre uppenbart för både åhörare och utövare.⁴⁷ Alf Gabriellsson, professor i psykologi har utifrån Merriams kategorier listat musikens funktioner:

1. uttryck för känslor
2. estetisk njutning
3. underhållning
4. kommunikation
5. symbol
6. incitament till kropps rörelser och dans
7. upprätthållande av respekt för sociala normer
8. stöd för samhälleliga och religiösa institutioner
9. bidrag till kontinuitet och stabilitet i kulturen
10. bidrag till integration i samhället⁴⁸

Nedan följer några av de funktioner som vaggvisan kan ha utifrån dessa tio kategorier. En och samma text kan sannolikt betraktas utifrån olika funktioner beroende vilket perspektiv man ser på visorna. Följande texter är hämtade ur några olika böcker och resonemang kring vilka funktioner de presenterar är min analys.

För förstföderskor och spädbarn kan vaggvisor skapa känslor som lugn, trygghet, smärtlindrare och fungera som en stressdämpare.⁴⁹ Visan kan också vara en stimulans för rörelse såsom att gunga och vyssa.⁵⁰ Dessutom kan den berätta om sociala normer i texter såsom:

Kråkan sitter på tallakvist,
sjunger så vackra visor,
i fall inte barnet är snällt
får det smaka riset.⁵¹

Vaggvisotexterna kan också berätta om samhälleliga, religiösa eller existensiella företeelser såsom i Bellmans "Lilla Carl, sov sött, i frid":

Vyssa hulla litet barn,
tids nog får du vaka,
tids nog se den onda värld
och dess ondska smaka.
Världen är en sorgö:
bäst man lever, ska man dö
och bli mull tillbaka.⁵²

Ett bidrag till kontinuitet och stabilitet i kulturen skulle vistexter om familjeroller vara. Exempel på en sådan text är:

⁴⁶Merriam, 1971, s. 219f

⁴⁷Lundberg & Ternhag, 2005, s. 42

⁴⁸Gabriellsson, 2014, s. 10

⁴⁹Carolan et al., 2012; Eulau, 2006

⁵⁰Mackinlay, 2008, s. 50

⁵¹Lundberg & Ternhag, 2005, s. 43

⁵²Arvidsson, 1999, s. 123f

Ro, ro liten kind!
mamma kommer snart in:
Pappa går på gårdet,
Sår råg och hvete:
Syster sitter i dike,
Spinner silke hvite:
Broder går i valleskog,
Tuter i bockehorn,
Bocken går i lunden,
Biter lög i munden.⁵³

En och samma visa kan som sagt vara en symbol för mer än en av funktionskategorier. Exempelvis skulle den ovannämnda text om "Kråkan på tallekvist" både gestalta, som jag beskrivit, sociala normer men också för att upprätthålla kontinuitet och stabilitet i kulturen. Många gånger har dessa funktioner skett på ett helt omedvetet plan och har "skapat gemenskap, bekräftat identiteter och förmedlat föreställningar av olika slag, kort sagt bidragit till kulturens fortbestånd."⁵⁴

⁵³Arvidsson, 1999, s. 123

⁵⁴Lundberg & Ternhag, 2005, s. 43

3 Studie

Jag har gjort tre olika intervjuer med par. Här har jag valt att kalla dem a, b och c. Informantpar a är Anna och Anders och de har tre barn. Familj b består av Beatrice och hennes dotter Bianca, Bjarne och hans dotter Bella. Informanterna i familj c är Cecilia och Carl och de har tre barn tillsammans.

3.1 Nattningsmetoder

Musik kan användas för att få barn att sova. För att ta reda på om det finns musik och i så fall vilken musik som används har jag ställt frågor kring hur nattandet går till i de olika familjerna. Rutiner kring nattande kan se olika ut i olika familjer. Exempel på frågor som jag tycker är intressanta är: Hur går det till när barnen ska läggas? Ser det alltid likadant ut? Har man och kvinna (mamma och pappa) olika roller i nattandet?

Intervjuerna visar att i familj b och c finns fasta rutiner som inte skiljer sig särskilt mycket åt från ena kvällen till nästa. De läser ofta böcker för sina barn för att få dem att känna trygghet, varva ner och känna sig lugna innan de somnar. Även familj a läser ibland, men inte som ett fast inslag i kvällsrutinerna utan som ett alternativ då föräldrarna tycker att barnen ska somna lite tidigare än normalt. Vanligast är att Annas och Anders barn somnar i tv-soffan.

Även om familj b har fasta rutiner så kan de variera eftersom Bjarne har en mer fast stil än Beatrice har. Han gör alltid likadant medan Beatrice kan ändra sin rutin efter känslan i stunden. De håller fast vid sin egen metod även vid de enstaka tillfällena då de nattar varandras döttrar.

3.2 Vaggvisebruk

Min informantgrupp har fått besvara frågor rörande vaggvisor. Hur ser deras repertoar ut, vad är vaggvisans karaktäristika, hurdan är deras användning etc?

3.2.1 Vaggviserepertoar

På vaggviserepertoaren stod flera av de vanliga vaggvisorna, men också andra sånger som i en annan situation skulle ha ett annat mål med visan.

När jag i intervjun bad paret a berätta om deras vaggviserepertoar tog det en stund att komma på några sånger. Annas mamma sjöng många vaggvisor för sin dotter när Anna var barn, men att snabbt räkna upp några visor var ändå lite klurigt. På Anders repertoar stod "Bä bä vita lamm" och "John Blund".

Paret i familj b menar att de inte kan några vaggvisor alls, men efter en stunds betänketid och med lite hjälp från Beatrices dotter kommer de på "Sov du lilla videung" och "Tussan lull" eller "Vyssan lull". Namnet på den sistnämnda är informanterna inte riktigt överens om.

Familj c kan nämna många vaggvisor som de sjunger och sjöng för sina barn. I den *Blå sångboken – Vaggvisor för barn* finns flera vaggvisor som de tycker om att sjunga. Andra sånger de räknar upp är "Klas Klättermus ska sova", "Trollmor", "Katten satt på taket", "Vyssan lull", "Sov lilla barn" och "Ett gammalt fult och elakt troll". Spontana initiativ och improvisationer utvecklar repertoaren, tillägger Cecilia. Vaggsångrepertoaren kommer mestadels från Cecilias barndom, utbildning och eget sökande i vaggsångböcker. Sången "Ett

gammal fult och elakt troll” sjöng Cecilias mamma om kvällarna då Cecilia var barn. Hon tyckte då att det tillhörde kvällens mest spännande inslag.

3.2.2 Vaggvisans beståndsdelar

Alla informanterna beskriver vaggvisan som sånger man lugnar barnen med för att få dem att sova. De beskriver att vaggvisorna sänker pulsen, fungerar som en skön avslutning på dagen och sprider lugn. Dessa sånger kan man improvisera fram i stunden men endast paret c tycker att de är något de gör. De andra två paren menar att de saknar den förmågan men a berättar att de ofta byter ut textrader och namn.

Vaggvisor kan trallas, ha text och/eller nynnas tycker informanterna. Alla möjliga olika ljud kan fungera som vaggvisa tycker paret c. Det är dock svårt för samtliga informanter att beskriva när ljuden inte är vaggvisa längre. Som Carl säger ”när låten blir en icke-låt”. Han förknippar begreppet låt med en igenkänningsbar melodi med eller utan text. Låt och visa är i stort sett detsamma, men visan innehåller för honom vanligtvis text. I vaggvisesammanhang tycker Carl att låt egentligen är ett bättre begrepp än visa. Visan berättar ofta en historia och det behöver inte en vaggvisa göra, menar Carl. Vaggvisa skulle egentligen, enligt honom, vara ett bättre begrepp än vaggvisa. Sch-ljudet [ʃ]⁵⁵ kan för informanterna i c och a bli en vaggvisa om ljudet är en avslutning/coda till en sjungen vaggvisa eller om ljudet har som mål att natta.

3.2.3 Informanternas vaggvisetradition

Då familjens äldsta barn var spädbarn sjöng Anna och Anders ganska ofta vaggvisor. För andra barnet sjöngs inga sådana alls. Med yngsta barnet har det hänt att det sjungits vaggvisor, men hon somnar oftast lätt ändå. Det är därför idag mycket sällan sånger fungerar som ”godnattsånger”. Anna påpekar att hon borde ta upp vaggvisesjungandet för sitt yngsta barn, eftersom hon tycker att det är ett trevligt inslag i vardagen. Anledningen till att det inte sjungits så mycket ”godnattsånger” för de två yngsta barnen, jämfört med den förstfödde, är antagligen att böckerna har blivit ett viktigare inslag då barnen är trötta. Begreppet ”godnattsång” är Annas eget namn på vaggvisa.

Cecilia och Carl har ofta sjungit vaggvisor för sina barn och gör det ibland fortfarande för 5-åringen, då hon ber om det, men det är vanligare att det enbart läses bok. Carl kan vaggvisa, men enligt honom är han värdelös på texter och kan därför endast melodier.

När Bjarnes dotter var spädbarn testade han flera gånger att göra ”vaggviseaktiga ljud” och sjöng även en del sånger för att få henne att somna. Han upptäckte att det fungerade och fortsatte därför att sjunga vaggvisor. Bjarne tyckte sig se ett lugn som annars saknades. Beatrice kan däremot inte påminna sig om att hon någonsin sjungit vaggvisor för sin dotter. Det är ytterst sällsynt att hon över huvudtaget sjunger sånger för att lugna ner barn.

⁵⁵Fukui, 2004, s. 42

3.2.4 Kategorisering av repertoaren

Infant-directed songs delas som sagt in i kagegorierna *lullabies* och *playsongs*.⁵⁶ Jag tycker dock att båda dessa kategorier har vaggvisans funktion då man nattar barn och vill dessutom lägga till en tredje kategori, nämligen *tillfällighetsvisor*.

Då jag tittar på informanternas repertoar utifrån mina tre kategorier finner jag samtliga kategorier. Den första är sådana sånger som vanligtvis klassas som vaggvisor. Till *vaggvisorna (lullabies)* räknar jag: "Vyssan lull", "Sov du lilla videung", "John Blund", "Klättermusens vaggvisa", "Sov lilla barn" och "Trollmors vaggvisång". Dessa sånger innehåller titel och/eller text som handlar om sömn och ro, samt att de benämns som vaggvisor i böcker och på hemsidor.⁵⁷

I den andra kategorin placerar jag sånger som vanligen används då barnen är aktiva på dagtid. Denna kategori kallas *playsongs*.⁵⁸ Här räknas: "Bä, bä vita lamm", "Ett gammalt fult och elakt troll" och "Det satt två katter". Sådana sånger är inom andra kapitel än vaggvisorna i visböcker.⁵⁹

Utöver de sånger jag ovan nämnt berättade informanterna att de bytt ut namn och/eller texter i vissa sånger, använder "vaggviseliknande ljud" och nynnanden. Dessa *tillfällighetsvisor* ser jag som en kategori för sig.

I informanternas repertoar finns en spännvidd mellan gamla och nya visor. Den äldsta visan som nämns i intervjuerna är "Vyssan lull" eller "Tussan lull". Det är en sång som har många textvarianter. Evert Taube gjorde en bearbetning som kallas "Byssan lull". Alla bygger på Fiskeskärsmelodin.⁶⁰ Man vet idag inte hur gammal melodin är men den finns nedtecknad i ett franskt manuskript från medeltiden.⁶¹ Den kallas för Fiskeskärsmelodin eftersom den vanligaste texten i Norden börjar med "Ro, ro till fiskeskär".

Bland de andra sångerna som föräldrarna räknat upp finns visor som komponerades för ungefär 150 år sedan. Under senare delen av 1800-talet så skrev Alice Tegnér melodin till Zacharias Topelius text "Sov du lilla videung" (även kallad "Videvisan"). Texten fanns med i Topelius material, för att stimulera läsning: *Läsning för barn*. Tegnér fastnade för några verser i språkmaterialet och tonsatte dem.⁶²

Ett annat stycke Tegnér föll för var en gammal folklig visa. Ottilia Adelbom författade en text som sedan Tegnér omarbetade. Idag kan de flesta barn denna sången nämligen "Bä, bä vita lamm".⁶³ Det finns många varianter av "Bä, bä vita lamm" och i filmen *Swing it* sjöng Alice Babs "Bä, bä vita lamm... nä, de' ä' ingenting för oss". Sången är spridd och välkänd och blivit en symbol för barnkultur. I filmen handlar det om "tonåringar som lämnat barnstadiet".⁶⁴

På 1950-talet spreds Felix Körlings "Ett gammalt fult och elakt troll" och Thorbjørn Egners & Christian Hartmanns "Klättermusens vaggvisa". Körling var en framstående barnvisekompositör. Förutom "Ett gammalt fult och elakt troll" så skrev han bland annat "Nej, se det snöar". Egner var en stor författare

⁵⁶Conrad et al., 2011, s. 168

⁵⁷<http://katalog.visarkiv.se/lib/>, sökt "vaggvisa", sidan besökt 2015-01-17; <http://visor.nu/svenska/vaggvisor/>, sidan besökt 2015-01-17; Björk-Franzén, 1995, s. 42

⁵⁸Conrad et al., 2011, s. 168

⁵⁹Björk-Franzén, 1995, s. 76

⁶⁰Hallin et al., 1985, s. 303

⁶¹Danielson & Ramsten, 1995, s. 7

⁶²Lindberg, 2002, s. 49

⁶³Lindberg, 2002, s. 48ff

⁶⁴Paulsson, 2006, s. 156

och tecknare, hans sagor fick en stor spridning. Förutom Klas Klättermus har han också skrivit Folket i Kamomilla stad.⁶⁵

Tegnér's, Körlings och Egners sånger spreds till allmänheten både via inspelningar och i visböcker. Ett annat forum att nå ut med sin musik är via teve. På 70-talet fick barnen se och höra "John Blund". I Tyskland har dockan Sandmann varje kväll sedan slutet av 50-talet önskat barnen godnatt. När han kom till Sverige blev signaturmelodin en klar signal på att det snart var dags att gå och lägga sig. Lennart Swahn blev dockan John Blunds röst.⁶⁶ Med i *Barnvisboken* från 1977 är sången "Det satt två katter" ("Katten satt på taket" som informanten benämnt sången). Den har också en gammal melodi (trad.) precis som "Byssan lull". Melodin har en spridning framförallt i dansk tradition. Texten är skriven av Bengt Olof Engström.⁶⁷ I samma bok (*Barnvisboken*) finns också en annan sång: Marit Holmbergs "Trollmors vaggsång" där heter sången dock "När mormor har lagt de elva små trollen".⁶⁸

Den sång som informanterna nämner som "Sov lilla barn" vet jag faktiskt inte vilken det är. När jag sökt efter den finner jag ingen med just den titeln men väldigt många med liknande namn. Vilken av de med likartade titel informanterna menar vågar jag inte gissa på och lämnar därför den därhän.

När jag studerar svaren från mina informanterna noterar jag att par a och c använder sig båda av samtliga låtkategorier medan man i b saknar kategori två.

⁶⁵Paulsson, 2006, s. 109

⁶⁶<http://www.dn.se/kultur-noje/film-tv/john-blund-fyller-50/>, sidan besökt 2015-01-10

⁶⁷<http://www.kyyti.fi/sv>, sökt "Det satt två katter", sidan besökt 2015-01-11

⁶⁸<http://www.kyyti.fi/sv>, sökt "Margit Holmberg", sidan besökt 2015-01-11

4 Slutdiskussion

4.1 Platskänsla

Vaggvisor har blivit en hjärtesak för mig. Trots det är det relativt sällan jag sjunger då min nuvarande 5-åring ska somna. När jag ser på min egen vaggvisekultur så inser jag att min förstfödde fått höra mer sådana sånger än de andra två barnen. Kanske är det även så för andra flerbarnsföräldrar? Då jag tittar på vad mina informanter uttryckt och antytt så verkar även de ha sjungit mer för sina första barn än för de andra.

I musiketnologerna Dan Lundberg och Gunnar Ternhags bok *Musiketnologi: en introduktion* beskrivs att ”musiknarrativ skapar platskänsla och platsidentitet”.⁶⁹ Vaggvisan kan således bygga platstillhörighet. Platskänsla kan man få genom att tradera musik som man själv hörde som barn. För egen del handlar det snarare om anknytning till mitt första barn: att skapa tillit genom sång och tillhörighet till vår gemensamma kultur. Humanekologen Miller beskriver hur platstillhörigheten ingår i våra basala behov. Precis som vi behöver bekräftelse och en närande omgivning behöver vi också känna för en specifik plats.⁷⁰

Genom att musiken skapar platstillhörighet kan jag se musikens funktion på ett djupt plan. Detta djupa plan kan vara inom de kategorier Merriam satt upp och som Alf Gabrielsson beskriver såsom att ge uttryck för känslor, vara en estetisk njutning och bidrag till kontinuitet och stabilitet i kulturen.⁷¹ Platstillhörighet skulle också kunna vara en egen, separat kategori.

4.2 Repertoartillgång

Då jag började skriva denna uppsats föreställde jag mig att många föräldrar använder cd-musik för att få barnen att somna. Kanske också instrumentalmusik såsom klassisk musik eller meditationsmusik. Mina informanter nämner inte att de spelar cd-musik för sina barn så kanske är inte spridningen sådan som jag trott. Trots detta inser jag att tillgången på musik idag är en helt annan än förr i tiden. Man behöver helt enkelt inte längre vara beroende av en vertikal trading på samma sätt som tidigare, eftersom musiken har en större tillgänglighet. Vår musikkonsumtion ser annorlunda ut och möjligheten till tradingen ser annorlunda ut – repertoartillgången är idag näst intill obegränsad. Föräldrar kan finna musik via sociala medier, inspelningar, tidningar, böcker etc. Mina informanter nämner sångböcker som källor för några av deras vaggvisor. I och med denna tillgång av sånger, som föräldrar kan använda till sina barn, finns många möjligheter att hålla vaggvisegenren levande.

Det kan vara så att dagens traditionsbärare inte alls är knutna till den muntliga vertikala eller horisontella tradingen. Jag hörde om en mamma som efter att ha ammat sitt 2-månaders barn tog fram sin telefon och spelade en sång med Babblarna för att spädbarnet skulle rapa. Denna mamma är säkerligen inte ensam om att använda musik på detta sätt. Tänk vilken genomslagskraft program riktat till barn kan ha. Din position i barnaskaran är möjligen inte längre av så stor vikt för din repertoars storlek. Genom nya forum skapas dagens traditioner. Den som vill kan vara traditionsskapare och värna om sin roll som

⁶⁹Lundberg & Ternhag, 2002, s. 84f

⁷⁰Miller, 2004, s. 751

⁷¹Gabrielsson, 2014, s. 10

traditionsbärare och sprida sin musik på allehanda sätt och nå ut till många på en och samma gång.⁷²

Jag har funderat lite över varför mina informanter inte lyfter exempelvis vaggvisor ur filmatiseringarna av Astrid Lindgrens böcker. Det finns ju flera vaggvisor i de filmerna. Utelämnas dessa sånger eftersom vår generation är så van vid den repertoaren att vi inte ens kommer ihåg att berätta om dessa sånger? Glömmer vi bort sångerna eller kan det vara någon annan anledning till att denna information uteblir vid mina intervjuer?

4.3 ”Vaggvisa” som begrepp

I norska språket finns två begrepp för vaggvisor: voggning och svævning.⁷³ Voggning är en lugn visa med text medan svævningen är detsamma men saknar text. Jag tycker att det är synd att inte samma begrepp finns på svenska, eftersom vaggvisa är ett så brett begrepp. I vissa fall är det till och med svårt att veta vilken aspekt eller kategori av vaggvisa jag menar. I min kategorisering av vaggvisan använde jag begreppet tillfällighetvisa, men i dagligt tal hade det varit bra att ha ett annat namn för nynnandet som används vid nattande av barn.

Med tanke på att vaggvisan ofta beskrivs som upprepande lugn, mjuk musik med litet tonalt omfång, så tycker jag att det är intressant att man även kan använda andra genrer för att söva ett barn. En informant som Lomax Hawes beskriver sjöng den ena vaggvisan efter den andra och slutligen sjöngs en helt annan sånggenre då barnet fortsatte skrika. Hon valde att sjunga sången ”Casey Jones”.⁷⁴ Oavsett om det handlar om The Grateful Deads ”Casey Jones” eller om den traditionella folksången ”The Ballad of Casey Jones” så är den i sitt ursprung ingen vaggvisa men situationen gör att den blir det. Så frågan är om alla låtar kan vara en vaggvisa? Jag tycker det, men det handlar om att sänka tempot och att sjunga utan slut, dämpa rösten och skapa en förtrolig, intim stämning. Vid början av detta skrivande hade jag inte alls den uppfattningen. Jag kunde inte tänka mig att playsongs kunde vara vaggvisor.

4.4 Om studien

Förra gången jag jobbade med uppsatsen förväntade jag mig att vaggvisetraditionen var död eller utdöende. Jag drog slutsatser utifrån det och tyckte mig se att endast traditionsbärare som håller på med mycket annan musik var de som intresserade sig för att överföra även vaggvisor. Jag hade bland annat läst en försiktig hoppfullhet i:

Tidigare generationer hade tydligen rytmens betydelse klar för sig, när de lade spädbarnen i vaggor och sjöng vaggvisor för dem. Båda-dera hjälpmedlen har varit ur bruk men tycks vara på väg tillbaka, dessbättre.⁷⁵

Idag har jag en något annorlunda syn. Vaggvisan kanske var vanligare förr än idag, men vi har nu helt andra förutsättningar att skapa en levande tradition än vi tidigare haft. Sjuk- och hälsovård kan ha en viktig roll för vaggvisans

⁷²Lundberg & Ternhag, 2005, s. 192

⁷³Espeland, 1982, s. 134ff

⁷⁴Lomax Hawes, 1974

⁷⁵Neuman & Lind, 1987, s. 26

funktion och kan därigenom se till att traditionen växer. Jag tror att detta växande redan är igång. Studier visar på att i anknytningen mellan spädbarn och föräldrar är vaggvisan betydande. Att sjunga för det ofödda barnet kan efter födseln vara en länk till fosterstadiet – en länk som skapar trygghet.⁷⁶ Spontant sjunger föräldrar för sina skrikande barn, de skapar tillfällighetsvisor och nynnur. Ofta är de omedvetna om sitt agerande och kanske händer det endast vid enstaka tillfällen, men deras handlande gör ändå att det finns en vaggvisetradition. Gamla traderade visor får möjligen lämna plats för nyare sånger. Texterna till många gamla vaggvisor är inte alltid så ”salongsmässiga och barnvänliga som vi i vårt århundrade kanske tycker att de borde vara”.⁷⁷ De gamla texterna känner vi oss kanske inte helt bekväma med och väljer då hellre andra sånger. Tidigare har vaggvisetexterna haft en viktigare funktion att upprätthålla respekt och stöd för sociala, samhälliga och religiösa normer. Idag är dessa funktioner kanske inte av högsta prioritet. Det skulle också kunna vara så att tradering av äldre visor brutits så att de helt saknas i repertoaren, då kan vi heller inte sjunga dem för våra barn.

Så här i efterhand känner jag att det skulle vara intressant att till mina informanter få ställa flera följdfrågor kring deras repertoar och synen på den, exempelvis om ”Vyssan lull” och ”Tussan lull” är samma text eller olika, när bokläsandet tog en mer dominant roll än vaggvisan etc?

En annan sak som jag gärna skulle undersöka närmre handlar om att sjunga då andra hör. Varför är det mer intimt och pinsamt att sjunga vaggvisor jämfört med playsongs? Flera av mina informanter vill inte att någon annan ska höra då de sjunger vaggvisor. Ändå kan det vara samma sånger som de sjunger vid tillfällen då barnen är vakna. Möjligen tycker informanterna även att det är jobbigt att sjunga då andra hör på dagtid när barnen är aktiva, men vid flera tillfällen har jag hört dem sjunga playsongs. Eftersom de dessutom framför samma sånger vid båda tillfällen, alltså både som playsongs och som vaggvisor så är det svårt för mig att förstå skillnaden. Är det för att man vill att det ska låta vackrare då man sjunger vaggvisa? Är det den sammanlänkade melodislingan utan slut som gör att prestige på tonkvaliteten skärps?

Så med de ursprungliga frågorna jag haft har flera nya fötts. Min studie skulle kunna användas som en förstudie till en större studie av området. Att min uppsats fått vila i flera år har för arbetets del haft både för- och nackdelar. Jag har fått lägga en hel del onödig tid att leta upp det jag hade färskt från början, men har dragit helt nya slutsatser än jag tidigare kunnat göra och har förhoppningsvis blivit något klokare och vidgat mina erfarenhetsramar med åren som gått.

⁷⁶Bjørkvold, 1991, sid. 22f

⁷⁷Danielson & Ramsten, 1995, s. 8

5 Sammanfattning

Det finns massvis med aspekter av vaggvisan. Den kan ha en hälsobringande effekt inom terapi och psykologi.⁷⁸ Den kan berätta om samhället, samtiden och bidra till inlärning.⁷⁹ Överföring sker huvudsakligen vertikalt och äldre syskon har större chans att få en repertoar som de i sin tur kan föra vidare till framtida generationer.⁸⁰ Vaggvisan kan också röra sig inom olika kulturella sfärer och tillhör såväl tradition som populärkultur.⁸¹

Utifrån användning och funktion kan man se på vaggvisegenren. Den uppenbara användningen är givetvis att få barn att somna. Musikens funktion bidrar till lugn, ro, smärtlindrar, ger trygghet, stimulerar rörelse såsom att gunga och vyssa, berättar om normer och kulturella företeelser etc. Själv vill jag se platstillhörighet som en av vaggvisans viktiga funktioner. Den kan hjälpa till vid anknytning och skapa tillhörighet till en bestämd kultur och geografisk plats.

Nattningsrutiner för att sova kan vara avgörande för vaggvisans användning. Om föräldrar saknar rutiner så kanske det inte blir några sånger sjungna. Men det kan också vara så att vaggvisor inte finns om föräldrarna väljer exempelvis att läsa en bok istället för att sjunga. Trots detta resonemang kring rutiner visar det ändå sig att mina samtliga informanter kan använda vaggvisor och endast en förälder menar att den inte sjungit sådana för sitt barn. Densamme förälder kan ändå räkna upp vaggvisor som finns på repertoaren så det tyder på att användningen ändå finns trots att det inte tillhör vardagen.

På repertoaren finns både gamla traderade visor och nyare, sånger från tv-program och barnböcker. Utifrån mina informanternas svar har jag förstått att de använder sig av samtliga tre kategorier vid nattande av barn: vaggvisor, playsongs och tillfällighetsvisor. Jag blev överraskad över en del av de sångerna som fanns på informanternas vaggviserepertoar. Deras svar tvingade mig att tänka om helt och se playsongs som en kategori för att söva barn.

Tillgången på sånger att bygga sin repertoar med är näst intill obegränsad, men har en annan form och tradition än förr i tiden då det muntliga överförandet var en förutsättning för att musiken skulle leva vidare.

Som jag ser det utifrån den litteratur jag läst och de svar jag i min studie fått så anser jag att vaggvisetraditionen är levande. Den innehåller sånger som jag inte kunde föreställa mig och det är fantastiskt kul att fått se på vaggvisan med nya ögon.

5.1 Vidare forskning

Eftersom det inte finns så mycket inom vaggviseområdet i Sverige öppnar det verkligen för möjligheter att gräva vidare. Givetvis skulle i första hand en större studie av nuvarande frågeställning vara intressant för framtida forskning. Det skulle också vara fascinerande att undersöka hur stora skillnader det är av vaggvisebruk generationer emellan? Man skulle också kunna titta på om kvinnors och mäns roll för vaggvisan förändrats genom historien. Allmänt så ses och har

⁷⁸Nakata & Trehub 2002; Trainor & Trehub, 1998; Price & Trehub, 2010; Morton & Trehub, 2007; Trehub 2010; Corbeil et al., 2013; Carolan et al., 2012; Eulau, 2007; Baker & Mackinlay, 2006

⁷⁹Baker 1980; Davis 2005; Young 2008

⁸⁰Espeland, 1996

⁸¹Lundberg & Ternhag, 2002, s.34f

vaggvisan setts som en kvinnlig genre, men är det så fortfarande? Ett annat intressant perspektiv att titta närmre på är om det finns regionala skillnader. Hur har vissa textvarianter spridits i Sverige och Europa etc? Då man betraktar vaggvisor i olika kulturer skulle det också vara spännande att göra kopplingar kring likheter och skillnader mellan olika kulturers vaggvisor, både rutinmässiga, musikaliska och situationsmässiga.

När jag betraktar min egen studie så får jag nya frågor:

- Var den horisontella överföringen av vaggvisor vanligare förr än idag?
- Vid vilken ålder är barnen för stora för att nattas med vaggvisor?
- Är vaggvisan den mest bidragande genren för att skapa plats- och tillhörlighetskänsla, eller finns någon annan genre och i så fall vilken då?
- Varför skiljer mina informanter på sjungandet av playsongs och vaggvisor?
- Varför är informanterna noggranna med att ingen får höra när de sjunger vaggvisor men då de sjunger för sina vakna barn är det inte så pinsamt om någon råkar höra? Vad beror detta på?
- Vad är det för skillnad att sjunga direkt till ditt eget barn jämfört med att spela upp inspelad musik för barnet?

Samtliga dessa frågor är grund för nya studier och skulle vara väldigt fascinerande att få svar på.

6 Käll- och litteraturförteckning

6.1 Otryckta källor

6.1.1 Intervjuer

Intervju med Anna & Anders 2006-03-30

Intervju med Beatrice & Bjarne 2006-04-10

Intervju med Cecilia & Carl 2006-05-20

Telefonintervju med Anna 2006-06-12

Telefonintervju med Beatrice 2006-06-13

6.2 Tryckta källor

6.2.1 Fonogram

Danielsson, Eva & Ramsten, Märta (1995). *Vaggvisor & Ramsor*, CD. Reviderad och utökad utgåva. (Musica Svecia Folk Music in Sweden). Caprice CAP 21477.

Häggkvist, Carola (2001). *Sov på min arm : sånger för stora och små*, CD. Oslo Kirkelig kulturverksted.

6.3 Elektroniska källor

6.3.1 Internet

Dagens nyheter (2015-01-10). <<http://www.dn.se/kultur-noje/film-tv/john-blund-fyller-50/>>.

Kyiti bibliotekstjänst (2015-01-11) <<http://www.kyiti.fi/sv>>.

Musikverket - Visarkivets Vis- och låtregister (2015-01-17). <<http://katalog.visarkiv.se/lib/>>.

Visor.nu (2015-01-17). <<http://visor.nu/svenska/vaggvisor/>>.

6.4 Litteratur

Ahrne, Göran & Eriksson-Zetterquist, Ulla (2011). Intervjuer, *Handbok i kvalitativa metoder*. Ahrne, G. & Svensson P. (red.). Malmö: Liber.

Arvidsson, Alf (1999). *Folklorens former*. Lund: Studentlitteratur

Baker Dawn (1980). The effect of appropriate and inappropriate in-class song performance models on performance preference of third- and fourth-grade students, *Journal of research in music education*, 28(1) s. 3-17.

- Baker, Felicity & Mackinlay, Elizabeth (2006). Sing, soothe and sleep: A lullaby education programme for first-time mothers, *British Journal of Music Education*, Volume 23, July 2006, s. 147-160. Cambridge University Press.
- Björk-Franzén, Lena (1995). *Barnens sångbok*. Stockholm: En bok för alla
- Bjørkvold, Jon-Roar (1991). *Den musiska människan: barnet, sången och lekfullheten genom livets faser*. Stockholm: Runa förlag
- Conrad, Nicole J. & Allen, Jennifer M. & Tsang, Christine D & Walsh, Jennifer (2011). Examining infants' preferences for tempo in lullabies and playsongs, *Canadian Journal of Experimental Psychology/Revue canadienne de psychologie expérimentale*, Vol 65(3), Sep 2011, s. 168-172.
- Carolan, Mary & Barry, Maebh & Gamble, Mary & Turner, Kathleen & Mascareñas, Óscar (2012). Experiences of pregnant women attending a lullaby programme in Limerick, Ireland: a qualitative study, *Midwifery*, 28, 2012, s. 321-328.
- Corbeil, Marieve & Peretz, Isabelle & Trehub, Sandra (2013). Speech vs. singing: Infants choose happier sounds, *Frontiers in Psychology*, 4. doi:10.3389/fpsyg.2013.00372. pdf.
- Davis, Robert (2005). Music education and cultural identity, *Educational Philosophy and Theory*, Vol. 37, No. 1.
- Denscombe, Martyn (2000). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur
- Doubleday, Veronica (2011). Iranian lullabies, *Ethnomusicology forum*, 20(3) s. 459-61.
- Espeland, Velle (1979). Voggeviser og viser om vogging, *Sumlen* s. 72-79. Stockholm: Samfundet för visforskning och Svenskt visarkiv.
- Espeland, Velle (1982). Voggesongen – ein måte å bruka song på, *Sumlen* s. 134-141. Stockholm: Samfundet för visforskning och Svenskt visarkiv.
- Espeland, Velle (1996). Chronological layers in a song repertoire, *Nordic-Baltic-Finno-Ugric Conference: The Family as Tradition Carrier*, Vol. 1, s. 26-30. Rüütel, Ingrid & Kuutma, Kristin (red.). Tallin.
- Eulau, Louise (2007). *Visor i livets början. För barn och föräldrar i intensivvården*. Stockholm: Stockholms universitet.
- Fukui, Rei (2004). *TIPA Manual Version 1.3*. Tokyo: The University of Tokyo.
- Gabrielsson, Alf (2014). Musiken – en kraftfull källa till hälsa, *Kulturhälsoboxen – Musikboken del 6*. Bojner Horwitz, E. (red.). Stockholm: Gothia
- Hallin, Bertil & Lundström, Håkan & Svensson, Sverker (1985). *Sångboken: vår gemensamma sångskatt*. Malmö: Liber
- Hugoson, Pernilla (2013). *Infant Directed Singing – En pilotstudie om vaggång vid rutinmässig blodprovstagning kan minska smärtrespons hos för tidigt födda barn*. Stockholm: Kungliga Musikhögskolan.
- Klymasz, Robert (1968). Social and cultural motifs in Canadian Ukrainian lul-

- labies, *Slavic and East European journal*, 12(2) s. 176-83.
- Lindberg, Boel (2002). *Våra glada visor klinga: skolradions sångstunder 1934-1969*. Lund: Arkiv förlag
- Ling, Jan (1989). *Europas musikhistoria. Folkmusiken: 1730-1980*. Solna: Esselte studium
- List, George (1987). Stability and variation in a Hopi Lullaby, *Ethnomusicology: Journal of the Society for Ethnomusicology*, 31(1) s. 18-34.
- Lomax Hawes, Bess (1974). Folksongs and function: some thoughts on the American lullaby, *The journal of American folklore*, 87(344) s. 140-48.
- Lundberg, Dan & Ternhag, Gunnar (2002). *Musiketnologi: en introduktion*. Hedemora: Gidlund
- Lundberg, Dan & Ternhag, Gunnar (2005). *Folkmusik i Sverige*. Hedemora: Gidlund
- Mackinlay, Elisabeth (2008). Music for dreaming: Aboriginal lullabies in the YanYuwa community at Borrooloola, Northern Territory, *British Journal of ethnomusicology* 8 s. 97-111.
- Miller, George Tyler (2004). *Living in the environment: principles, connections, and solutions*. Pacific Grove, CA: Thomson Learning
- Morton, Bruce & Trehub, Sandra (2007). Children's judgements of emotion in song, *Psychology of Music*, 35, s. 629-639.
- Nakata, Takayuki & Trehub, Sandra (2002). Emotion and music in infancy, *Musicae scientiæ: The journal of the European Society for the Cognitive Sciences of Music* s. 37-61. Belgium.
- Neuman, Sigrid & Lind, John (1987). *Musik vid livets början*. Stockholm: Berghs förlag.
- Nilsson, Mats (1998). *Dans – kontinuitet i förändring: en studie av danser och dansande i Göteborg 1930-1990*. Göteborg: Etnologiska institutionen, Univ.
- Paulsson, Kajsa (2006). *Nu ska du få höra: Svenska musikfonogram för barn 1904-1980*. Göteborg: Institutionen för kultur, estetik och medier, Univ.
- Persson, Britt-Marie (1995). Vaggvisan : värd att hålla vid liv, *Abrakadabra del 6* s. 15. Stockholm: Vår skola.
- Price, Rebekah & Trehub, Sandra (2010). *Turkish lullabies*. Unesco Observatory, Faculty of Architecture, Building and Planning, the University of Melbourne refereed e-journal, 2, s. 1-19.
- Ternhag, Gunnar (1992). *Hjort Anders Olsson – spelman, artist*. Hedemora: Gidlund
- Trainor, Laurel & Trehub, Sandra (1998). Singing to infants: Lullabies and play songs, *Advances in Infancy Research*, 12, s. 43-77.
- Trehub, Sandra & Hill, David & Kamenetsky, Stuart (1997). Parents' sung performances for infants. *Canadian Journal of Experimental Psychology*, 51, s. 385-396.

Trehub, Sandra (2010). In the beginning: A brief history of infant music perception, *Musicae scientiæ: The journal of the European Society for the Cognitive Sciences of Music* s. 71-87. Belgium.

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Young, Susan (2008). Lullaby light shows: Everyday musical experience among under-two-year-olds, *International journal of music education*, 26(1) s. 33-46.

7 Bilagor

7.1 Bilaga 1 - Intervjufrågor

Frågor rörande bakgrund:

1. Var bor ni?

2. Var växte ni upp?

3. Har ni syskon?

Om ja: 3a. Hur många?

3b. Var kommer ni i syskonskaran?

3c. Är det pojkar eller flickor?

4. Arbetade era föräldrar då ni växte upp?

Om ja: 5a. Inom vilka yrken?

5b. Hade de någon utbildning för att få anställningen?

5c. Vad har era föräldrar för utbildning?

5d. Var ni hos dagmamma, på dagis eller med någon vän, bekant eller släkting då era föräldrar arbetade?

6. Vilken "socialklass" skulle ni säga att era familjer tillhörde?

Exempel: överklass, medelklass, arbetarklass, socialgrupp

7. Vad arbetar du med?

7a. Heltid/halvtid/75%?

8. Beskriv kortfattat hur ni delar upp hushållsarbetet?

9. Vilken utbildning har ni?

10. Sjöng era föräldrar för/med er som barn?

10a. Hur ofta?

10b. Vid vilka tillfällen/situationer?

10c. Vem sjöng: mamma/pappa eller båda?

11. Sjöng de annat än musik som var riktat till barn?

Om ja: 11a. Vilken typ av musik?

11b. På vilket sätt framfördes musiken?

Exempel: nynnande, trallande, visslande etc.

12. Spelades det musik i hemmet?

Om ja: 12a. På radio?

12b. På tv?

12c. På skivor?

12d. På instrument?

13. Hur många barn har ni?

13a. Vilket/vilka kön?

13b. Hur gammal/gamla är det/de?

14. Är barnet/barnen på dagis eller liknande?

Om ja: 14a. Hur många timmar i veckan?

Frågor rörande görande:

15. Hur gör ni för att få barnet/barnen att somna på kvällen?

16. Gör ni alltid likadant?

Om nej: 15a. Vad skiljer sig?

Om ja: 15b. Har ni alltid gjort likadant oavsett barnets/barnens ålder?

16. Sover barnet/barnen någonting på dagen?

Om ja: 16a. Hur får ni då barnet/barnen att somna?

17. Gör ni alltid likadant?

Om nej: 17a. Vad skiljer sig?

17b. Om det finns fler än 1 barn deltar då äldre syskon i "nattandet"?

18. Har mamman en metod och pappan en annan?

Om ja: 18a. Vad skiljer dem åt?

19. Sjunger ni för/med er/era barn?

Om ja: 19a. I vilka situationer sjunger ni?

19b. Vilken typ av sånger sjunger ni?

20. Sjunger ni så att andra hör?

Om nej: 20a. Varför inte?

21. Tänker ni på hur ni sjunger för barn, eller sjunger ni utan att tänka på något?

22. Vad har ni för saker till barnet/barnen?

Exempel leksaker, vagn, babysitter, sele, sjal, gåstol, napp, snuttefilt och babygym.

23a. När väljer ni att använda dessa saker?

23b. Varför, i vilket syfte?

24. Sover barnet/barnen i egen/egna sängar eller tillsammans med er?

Alternativt: vagn, sele, golvet.

Frågor rörande repertoar:

25. Vad sjunger ni för/med barnet/barnen?

26. Var har ni lärt dessa sånger?

Exempelvis: skola, dagis, mamma, pappa, mor- eller farföräldrar, syskon, vänner, tv, radio, kyrkans barntimme etc.

27. Hur ofta sjunger ni dessa sånger?

28. Vad tycker ni är viktigt när ni sjunger för eller med barnet/barnen?

29. Tycker ni att ni sjunger bra? Kan ni sjunga?

Om ja: 29a Är det någonting ni tänker på ofta och som gör att ni sjunger oftare för ert/era barn?

Om nej: 29b. Är det någonting ni tänker på ofta och som hindrar er att sjunga för ert/era barn?

30. Tycker ni att ni sjunger mer eller mindre än er fru/man?

31. Kan ni någon vaggvisa?

Om ja: 31a. Vilken/vilka?

Frågor rörande tänkande:

32. Beskriv vilka ljud som finns i ert hem?

Exempel: barnprat, barnskrik, djurläte, radio, tv, ljud från eget sjungande och musicerande, cd-skivor etc.

33. Vad gör ni för ljud för/med ert/era barn?

Exempel: tittut, koko, jippi, oii, sch, prro, ”smackningar med tungan” eller liknande.

34. Är det viktigt att sjunga för/med barn, tycker ni?

Om ja: 34a. I vilka sammanhang sjunger ni då för/med ert/era barn?

Om nej: 34b. Varför inte?

35. Är musik viktigt för er?

Om ja: 35a. Varför?

35b. På vilket sätt?

Om nej: 35c. Varför inte?

36. Är eget musicerande viktigt för er?

37. (Vad tycker ni att en vaggvisa är?) Vad är en vaggvisa för er?

38. Varför tror ni att föräldrar sjunger vaggvisor?

40. Måste någon annan ha komponerat en låt för att det ska kallas vaggvisa?

41. Måste det finnas text för att vara en vaggvisa?

42. Är det en vaggvisa att säga sch, nynna eller vissla, tycker ni?

43. Tycker ni att det är viktigt att sjunga vaggvisor för barn?

Om ja: 43a. Varför?

Om nej: 43b. Varför inte?

45. Sjunger ni vaggvisor för ert/era barn?

Om ja: 45a. Varför?

45b. Spelar sjungandet av vaggvisorna en viktig roll för samspelet mellan er och ert/era barn?

Om nej: 45c. Varför inte?

46. Sjunger ni vaggvisor för andras barn?

Om ja: 46a. Varför?

Om nej: 46b. Varför inte?

47. Spelar omgivningen och andras närvaro roll?

Om ja: 47a. På vilket sätt?

